

‘Zet burgerschapsonderwijs in om gelijke kansen te bevorderen’

In het onderwijs gaat het vaak over kansengelijkheid, maar zelden over de rol die burgerschap daarin speelt. Toch horen ze onlosmakelijk bij elkaar, zegt Jeroen Paul Nijmeijer van het Samenwerkingsverband Kansengelijkheid en Burgerschapsonderwijs (SKB). Nijmeijer laat samen met Berdien van der Wilt, projectleider burgerschap bij vo-school Academie Tien in Utrecht, zien hoe burgerschap het verschil kan maken.

Tekst
Marco van den Berg

SKB is een landelijk netwerk dat scholen helpt te werken aan kansengelijkheid door onder meer burgerschapsonderwijs in te zetten. “De kracht van een samenleving zit in het feit dat iedereen de kans krijgt om het eigen potentieel te benutten”, zegt Nijmeijer. “Burgerschapsonderwijs kan dat mogelijk maken, juist omdat het niet alleen over kennis gaat, maar ook over meedoen en gezien worden.”

Volgens SKB rust kansengelijkheid op drie pijlers: basisvaardigheden, basisbehoeften en sociaal-emotionele ontwikkeling. Aan die laatste pijler – weten wie je bent, wie je kent, waar je staat en hoe je beweegt in een groep – wordt nog te weinig gewerkt. “Daar zit de sleutel”, zegt Nijmeijer. “Burgerschapsonderwijs geeft leerlingen de kans om die sociale en persoonlijke vaardigheden te oefenen. Het gaat om ontmoeting, dialoog en verantwoordelijkheid nemen. Dat zijn geen bijvakken, dat zijn levensvaardigheden.”

Burgerschap leer je niet uit een boekje, Het is gedrag dat je oefent, in relatie tot anderen

leerlingen van vmbo tot vwo samen leren en langer de tijd krijgen om hun richting te vinden. Via Stichting Move en andere partners uit het SKB- en lokale netwerk trekken leerlingen de wijk in. Ze helpen bijvoorbeeld bij de voedselbank, gaan in gesprek met bewoners van het AZC, maken samen met de buurt het park mooier of helpen bij taallessen in de bibliotheek.

Burgerschap beleven

“Wij willen dat leerlingen burgerschap niet alleen leren, maar beleven”, zegt Van der Wilt. “Daarvoor moet je de stad het klaslokaal in halen en de school de stad in.

Jeroen Paul Nijmeijer

Leerlingen ontdekken dat ze iets kunnen bijdragen, dat hun stem telt en dat ze invloed hebben. Dat zijn belangrijke ervaringen, zeker voor jongeren die thuis geen breed netwerk hebben waarop ze kunnen terugvallen.”

De school werkte met losse maatschappelijke projecten, maar besloot twee jaar geleden om ze te verankeren in het schoolprogramma. “We wilden af van het idee dat burgerschap erbij komt”, zegt Van der Wilt. “We hebben nu een doorlopende leerlijn van middenbouw tot eindexamen, met activiteiten die passen bij wat in de klas gebeurt. Een bezoek aan een buurthuis of een adviesproject voor TivoliVredenburg (cultureel podium) sluit aan bij onze kernwaarden”, vertelt Van der Wilt. “Denk aan zelfreflectie en verwondering, maar ook leren verantwoordelijkheid nemen voor je omgeving en leren omgaan met diversiteit.”

Die aanpak werkt alleen als de organisatie klopt, benadrukt

Nijmeijer. “Veel scholen zien leerlingen opbloeien tijdens projecten, maar denken: in de klas werkt dit toch niet. Daardoor blijft het buiten hangen. Maar die transfer is essentieel. Zorg dat je burgerschap verbindt aan wat je doet, niet aan wat toevallig op je pad komt. Scholen die dat structureel aanpakken, bijvoorbeeld met een interne coördinator, laten meer kwaliteit zien.”

In de praktijk levert dat verrassende ontmoetingen op. Leerlingen van Academie Tien voeren in het buurtcentrum gesprekken met wijkbewoners over eenzaamheid, helpen bij de voedselbank, of onderzoeken hoe toegankelijk een cultureel podium is. “Sommige leerlingen zijn aanvankelijk sceptisch”, zegt Van der Wilt. “Maar ze komen anders terug. Ze zien dat de stad niet ver weg is, dat ze iets te brengen hebben. Dat versterkt hun gevoel van waarde.”

Werelden samenbrengen

Burgerschap leer je niet uit een boekje, zegt Nijmeijer. “Het is gedrag dat je oefent, in relatie tot anderen. Daarom zijn samenwerking en partnerschappen in de stad belangrijk. Organisaties als Stichting Move hebben voelsprietten in de samenleving die scholen soms missen. Ze brengen werelden samen die elkaar anders niet raken.”

Berdien van der Wilt

Scan de QR-code om de website van SKB te bezoeken

Het vraagt ook iets van leraren. SKB ontwikkelde de ‘Gelijke-kansen-levensweg’, een reflectiewerkvorm voor teams. Leraren verkennen hun eigen route: welke kansen heb ik gehad, wat neem ik mee het lokaal in, welke aan- en names spelen een rol? Nijmeijer: “Die gesprekken zijn vaak confronterend maar verhelderend. Een leraar is nooit neutraal. Door te reflecteren op je eigen achtergrond en verwachtingen, ontstaat ruimte om leerlingen echt te zien.”

Ook bij Academie Tien is die professionele groei onderdeel van de aanpak. Van der Wilt: “Wij vragen leraren om ook hun eigen betrokkenheid te tonen. Vertel wat jou raakt in de samenleving, wat jij buiten school doet. Doe je vrijwilligerswerk, bijvoorbeeld? Daarmee geef je leerlingen impliciet de boodschap dat burgerschap iets is van iedereen, niet van één lesuur per week.”

Burgerschapslab

Om kennis en ervaring te bundelen, opende Academie Tien het Burgerschapslab. Dat is een fysieke én digitale ontmoetingsplek waar scholen, maatschappelijke organisaties en leerlingen samen werken aan nieuwe vormen van burgerschapsonderwijs. “We willen de stad als leeromgeving stevig neerzetten”, zegt Van der Wilt. “Het lab helpt scholen die stap te zetten en biedt ruimte voor onderzoek, samenwerking en inspiratie.”

SKB ziet het Burgerschapslab als voorbeeld van hoe lokale en regionale netwerken kunnen groeien. “Zo’n plek maakt zichtbaar wat werkt”, zegt Nijmeijer. “Het laat zien dat kansengelijkheid en burgerschap niet twee beleidsthema’s zijn, maar één gedeelde opdracht. En dat het budget zelden de belemmering is – visie en organisatie wegen veel zwaarder.”

Van der Wilt knikt. “Wij merken dat het werkt. Niet omdat we burgerschap onderwijzen, maar omdat we het oefenen. Leerlingen leren samenleven door het te doen. En wie die ervaring op jonge leeftijd opdoet, krijgt niet alleen kennis mee, maar ook vertrouwen en dat is misschien wel de kern van gelijke kansen.”

Kansenongelijkheid onder kinderen

- 7% van de kinderen groeit op onder of vlak boven armoedegrens;
- 46% van po-scholen heeft complexe leerlingpopulatie die zorgt voor lagere leerresultaten;
- bij 10% van alle kinderen zijn vooraf de verwachtingen te laag;
- meer dan 100.000 kinderen groeien op in gezinnen met meervoudige complexe problematiek.